

هدایت مردم است، تفسیر شده‌اند. این نگاه هدایت‌گرانه به آیات سبب شده که پیام‌های تربیتی آنها هم برای خواننده روشن شود. به همین دلیل، در این تفسیرها، علاوه بر بُعد اجتماعی و حکومتی، بُعد تربیتی و هدایتی نیز به طور کامل مشهود است. این همراهی و هماهنگی برگرفته از منطق اسلام است که آیات قرآن هم تنها به آموزش اکتفا نمی‌کنند و زمینه‌ای از تعلیم و تربیت دارند. آیت‌الله العظمی خامنه‌ای در موارد متعددی به این نکته تصریح کرده‌اند که آموزه‌های قرآن، فقط تعلیم و آگاهی دادن و افزایش سطح دانش افراد نیست، بلکه همواره در کنار آن از عنصر تربیت، پرورش و ترکیه نیز استفاده شده است.

سنت اجتماعی

علاوه بر این موارد، سنت‌های اجتماعی و قوانین ثابت جهان که از سوی خداوند متعال بر این عالم وضع شده، متناسب با آیات مطرح شده و با ذکر نمونه‌هایی از قرآن و تاریخ با نیازهای عصر خود منطبق داده شده است.

پیشرفت و فراگیری دین خدا

با تلاش انسان‌ها یا به خودی خود؟!

شاید در محافل گوناگون از پیشرفت دین خدا و پیروزی حق شنیده باشید. این مبحث یکی از قوانین ثابت الهی است که در این کتاب‌ها به آن اشاره شده: سنت پیروزی و غلبه همیشگی حق. کتاب تفسیر سوره جمعه ضمن تفسیر آیه ۳، این قانون را این‌گونه توضیح داده است: «قانون الهی بر این است که حق پیروز شود، مؤمنین زیاد بشوند و دین خدا سطح عالم را فراگیرد و هر کس خلاف قوانین الهی حرکت بکند، مغلوب خواهد شد.»

برگزار کردند. از این جلسه‌ها تاکنون ۱۰ سوره در ۱۰ جلد چاپ و منتشر شده است، این سوره‌ها عبارتند از: حمد، حشر، بقره، جمعه، منافقون، صف، براءت، تغابن، مجادله و ممتحنه.

تفسیری متناسب با اقتضای زمانه

سوره‌های مذکور، اغلب سوره‌هایی هستند که در مدینه بر پیامبر اکرم (ص) نازل شده‌اند و به مسائلی که پس از تشکیل حکومت اسلامی در جامعه مورد نیاز است پرداخته‌اند، مسائلی از قبیل عدالت اجتماعی، حکومت و اداره جامعه، نفاق و ویژگی‌های منافق، جهاد در جبهه‌های جنگ و... در کتاب تفسیر سوره مجادله آمده است: «علت انتخاب اینجا به این دلیل است که سوره‌های جزء بیست و هفتم و بیست و هشتم معمولاً سوره‌های مدنی هستند که در مدینه طیبه بر پیغمبر اکرم (ص) نازل شده و به دوره پس از تشکیل حکومت اسلامی مربوط می‌شوند، مشابه وضعیت کنونی ما. نوع مطالب و مسائلی که پس از شکل‌گیری حکومت برای یک جامعه ضروری است، با آنچه در زمان مبارزه مردم برای تأسیس حکومت اسلامی مطرح می‌شود، تفاوت دارد؛ همان‌طور که در جامعه خودمان نیز شاهد این تفاوت‌ها هستیم. امروز شما یک مسائلی دارید که این مسائل قبل از بهمن ۵۷ برای شما وجود نداشت، مطرح نبود؛ آن روز مسائلی داشتید که امروز برای شما مطرح نیست». این موضوع به خوبی نشان می‌دهد که مفسر قرآن می‌تواند با در نظر گرفتن شرایط زمانی و مکانی، قرآن را تفسیر کند. این سبک تفسیر، تازگی و طراوت قرآن برای هر نسل و جامعیت و پاسخگو بودن آن را در هر دورانی ثابت می‌کند. هر فرد با مطالعه و بررسی مجموعه تفاسیر با ساختار و سبک خاص و منحصر به فرد ایشان در تفسیر و تشریح آیه‌های قرآن کریم آشنا می‌شود. نکاتی که ایشان با توجه به آیات، تبیین کرده‌اند در نوع خود بی‌بدیل و کم‌نظیر است. در این یادداشت چند مؤلفه و ویژگی این مجموعه تفاسیر را نمایان می‌سازیم.

گرایش اجتماعی

این تفاسیر رویکردی اجتماعی-سیاسی دارند. ایده تشکیل حکومت اسلامی و پرداختن به احکام اجتماعی در برابر احکام فردی به طور مکرر در این تفاسیر نمود دارد. اولویت تحلیل و تبیین پیام‌های آیات نیز مسائل اجتماعی است. توجه به مشکلات جامعه اسلامی پس از انقلاب اسلامی و ارائه آنها به آیات قرآن برای یافتن راه حل از بارزترین شاخصه مجموعه تفاسیر است.

نقش پر رنگ هدایت‌گری قرآن

همراه با رویکرد حکومتی

رویکرد حکومتی در تفاسیر قرآن حتی در تفاسیر اجتماعی یک کمبود قابل توجه است. اماد این کتاب‌ها مباحث فراوانی درباره تشکیل حکومت اسلامی و اداره آن وجود دارد و مهم‌تر از طرح آن، این مسأله است که حکومت ابزاری برای تربیت معرفی می‌شود. بنابراین حکومت هدف اصلی نیست، بلکه هدف میانی است که در نهایت به تربیت و هدایت جامعه منتهی می‌شود. آیات قرآن هم سو با هدف اصلی قرآن که

سعیده تلان

پژوهشگر قرآنی

اشاره: قرآن کریم تنها کتاب فردی عبادت نیست، منشور تحول جامعه است! از عدالت اقتصادی تا حقوق زنان، از مبارزه با فساد تا صلح اجتماعی - تفسیر اجتماعی قرآن نشان می‌دهد که این کتاب آسمانی چگونه می‌تواند نقشه راه زندگی جمعی ما باشد. در مدینه النبی، قرآن تنها یک کتاب نبود؛ قانون اساسی جامعه‌ای نوپا بود که بر پایه عدالت و اخلاق بنا شد. امروزه، بسیاری قرآن را فقط در گوشه خانه‌ها و مساجد محصور کرده‌اند. وقت آن نرسیده که دوباره به قرآن نه به عنوان یک متن تاریخی، بلکه به عنوان «راه حلی زنده» برای معضلات اجتماعی نگاه کنیم؟

نور هدایت

انسان همواره به هدایت خداوند متعال نیاز دارد. نور هدایت الهی می‌تواند انسان را در راه‌های زندگی پیش ببرد و از دنیای تاریکی که شناختی از آن ندارد و از هر سو احاطه‌اش کرده، بگذراند. قرآن کریم، تجلی علم الهی در روی زمین، مهم‌ترین و کامل‌ترین کتاب آسمانی برای هدایت انسان به سوی کمال واقعی است که از سوی خدا بر پیامبر (ص) نازل شده است. ائمه اطهار (ع) که خزینه‌های دانش خداوند بودند، در مواقع و شرایط مختلف، مردم را به جایگاه بلند قرآن و نقش اساسی آن در هدایت و سعادت انسان‌ها آگاه کردند.

زرفای آیات

یکی از راه‌هایی که انسان می‌تواند بر مبنای ظرفیت وجودی، همت و توان خودش با تکیه بر آموزه‌های معصومین (ع) از حقایق و لطایف قرآن کریم بهره ببرد، تدبر در آیات قرآن است. در قرآن کریم به تدبر در آیات و ژرف‌اندیشی و دقت نظر در عاقبت کارها سفارش شده است، در سوره نساء می‌فرماید: «آیا به قرآن عمیقاً نمی‌اندیشند؟ چنانچه از سوی غیر خدا بود، همانا در آن اختلاف و ناهمگونی بسیاری می‌یافتند.» و در سوره محمد علاوه بر توصیه به تدبر در آیه‌ها، نسبت به برخورد سطحی با آیات، هشدار می‌دهد: «آیا در قرآن نمی‌اندیشند تا حقایق را بفهمند یا بر دل‌های شان قفل‌هایی قرار دارد؟»

تدبر در آیات قرآن کریم از سوی معصومین (ع) نیز بسیار مورد تأکید قرار گرفته است. حضرت علی (ع) در این زمینه می‌فرماید: «در آیات قرآن تدبر کنید و به وسیله آن عبرت بگیرید، چرا که تدبر در آن رساترین عبرت هاست.»

متخصص در تفسیر

«آقای خامنه‌ای متخصص در تفسیر است». این عبارت، کلام شهید مطهری در وصف شخصیت تفسیری آیت‌الله العظمی خامنه‌ای است. ایشان در زمینه تدبر، فهم و درک آیات قرآن کریم، در دوران قبل و پس از انقلاب اسلامی، جلسه‌های تفسیر متعددی را با مخاطبانی که طلبه یا دانشجو بوده‌اند

آیت‌الله العظمی

خامنه‌ای در

موارد متعددی

به این نکته

تصریح کرده‌اند

که آموزه‌های

قرآن، فقط تعلیم

و آگاهی دادن و

افزایش سطح

دانش افراد

نیست، بلکه

همواره در کنار آن

از عنصر تربیت

پرورش و تزکیه

نیز استفاده

شده است

